

Ηθική, Πολιτική, Δίκαιο

17 Μαΐου 2024

Δρ. Μαρία-Άρτεμις Κολλινιάτη

Ενότητα 7η: Εισαγωγή στα δικαιώματα. Από τα φυσικά δικαιώματα στα θετικά δικαιώματα.

Βιβλιογραφία Ενότητας:

Loughlin, Martin. *Sword and Scales: An Examination of the Relationship between Law and Politics*. Oxford – Portland Oregon: Hart publishing, 2000, σσ 161-165, 174-175, 183-188, 197-213.

Γιώργος Ν. Πολίτης, *Ελευθερία και εξουσία: Καταστατικές αρχές κοινωνικής φιλοσοφίας*, σσ 320-332, ή σσ 332-343.

Περιεχόμενα

- Φυσική κατάσταση και κοινωνικό συμβόλαιο, Hobbes και Locke
- Σύγκριση Thomas Hobbes και John Locke
- Πού χρησιμεύουν οι θεωρίες κοινωνικού συμβολαίου;
- Εγγραφή φυσικών δικαιωμάτων στο θετικό δίκαιο

Φυσική κατάσταση και κοινωνικό συμβόλαιο, Hobbes και Locke

Βιβλιογραφία Ενότητας:

Loughlin, Martin. *Sword and Scales: An Examination of the Relationship between Law and Politics*. Oxford – Portland Oregon: Hart publishing, 2000, σσ 161-165, 174-175, 183-188, 197-213.

Γιώργος Ν. Πολίτης, *Ελευθερία και εξουσία: Καταστατικές αρχές κοινωνικής φιλοσοφίας*, σσ 320-332, ή σσ 332-343.

THOMAS HOBBS

1588 - 1679

JOHN LOCKE

1632 – 1704

17^{ος} αιώνας
Σύγχρονοι Στοχαστές

17ος αιώνας Σύγχρονοι Στοχαστές Ι

Η ίδρυση του
κράτους ως
αναλυτικό ζήτημα
και όχι ιστορικό

Ερμηνείες
στηρίζονται σε
αυτόνομες
δυνάμεις του λόγου

17ος αιώνας Σύγχρονοι Στοχαστές II

Φυσικά
Δικαιώματα

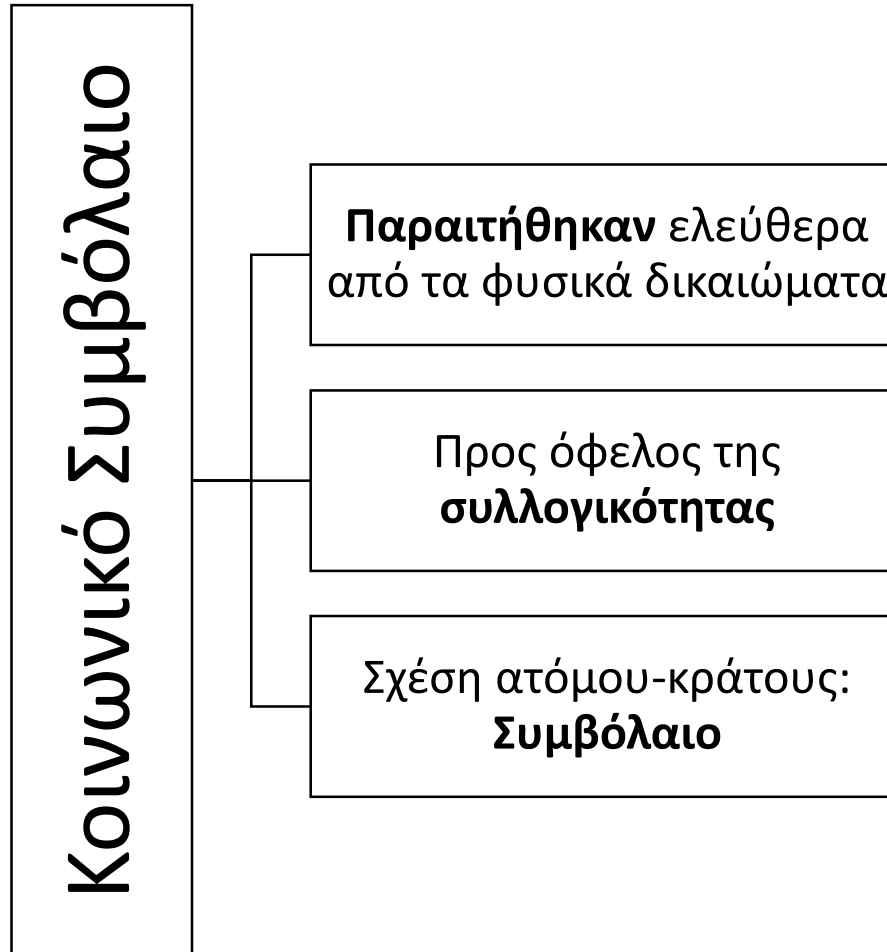
Όλοι ελεύθεροι
και ίσοι από τη
φύση τους

Thomas Hobbes και Κοινωνικό Συμβόλαιο

Κοινωνικό Συμβόλαιο

Thomas Hobbes I

Κοινωνικό Συμβόλαιο

Thomas Hobbes II

Να ερμηνεύσει στην **εγκυρότητα της πολιτικής εξουσίας**

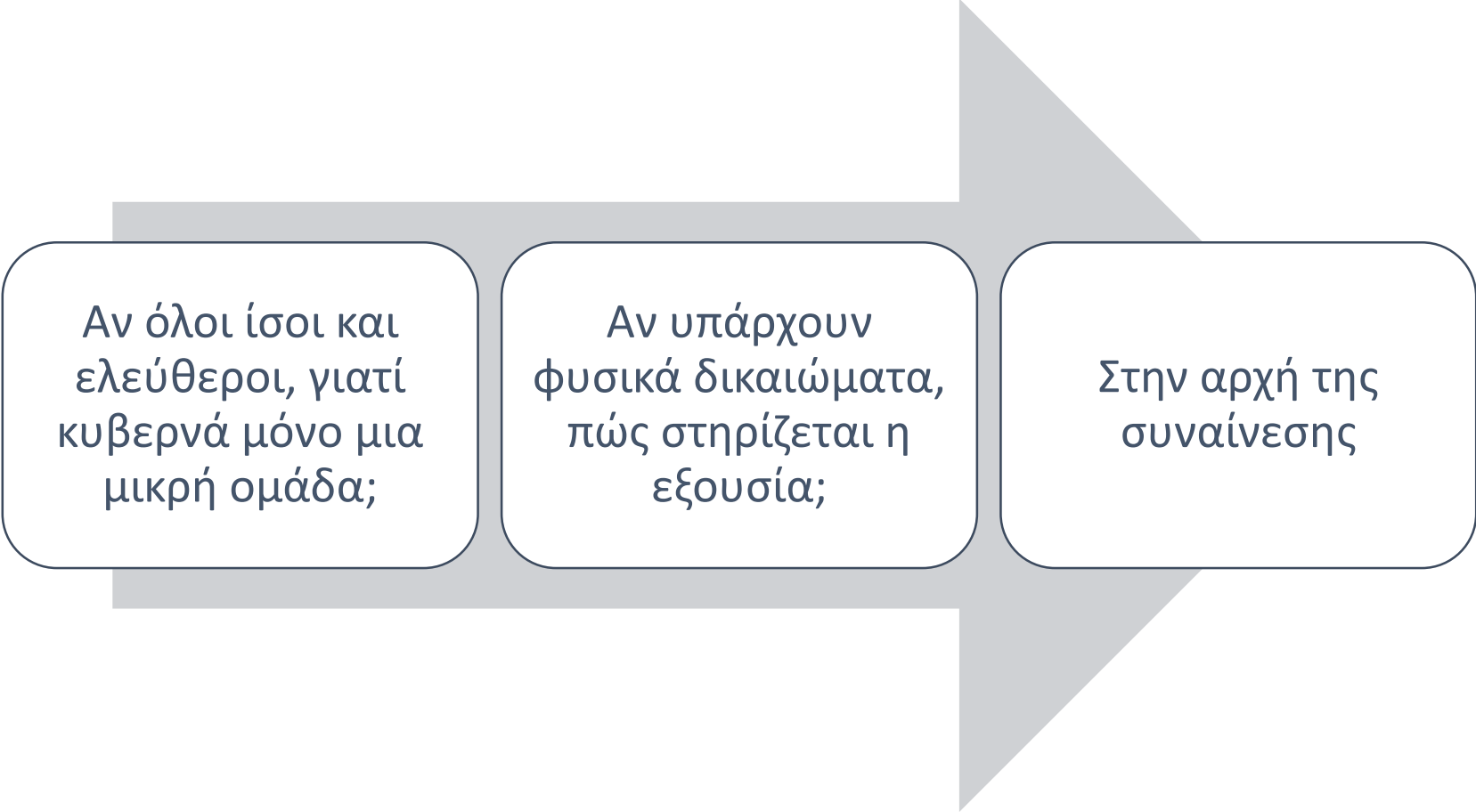
Πράξη **αλλοτρίωσης** κατά την οποία τα άτομα **παραιτούνται** από τα φυσικά δικαιώματα

Συναινετικά έχουν **εκχωρήσει υπό όρους** αυτήν την εξουσία στο κράτος

Η διακυβέρνηση είναι **μια λειτουργία δικαίου** παρά πολιτικής βούλησης

Η **έννοια του κοινωνικού συμβολαίου**: Κεντρική τόσο για την σύγχρονη ιδέα του **συντάγματος**, όσο και για την **πολιτική θεωρία των δικαιωμάτων** (Loughlin 2000, σ 162).

Αρχή της συναίνεσης στον Hobbes

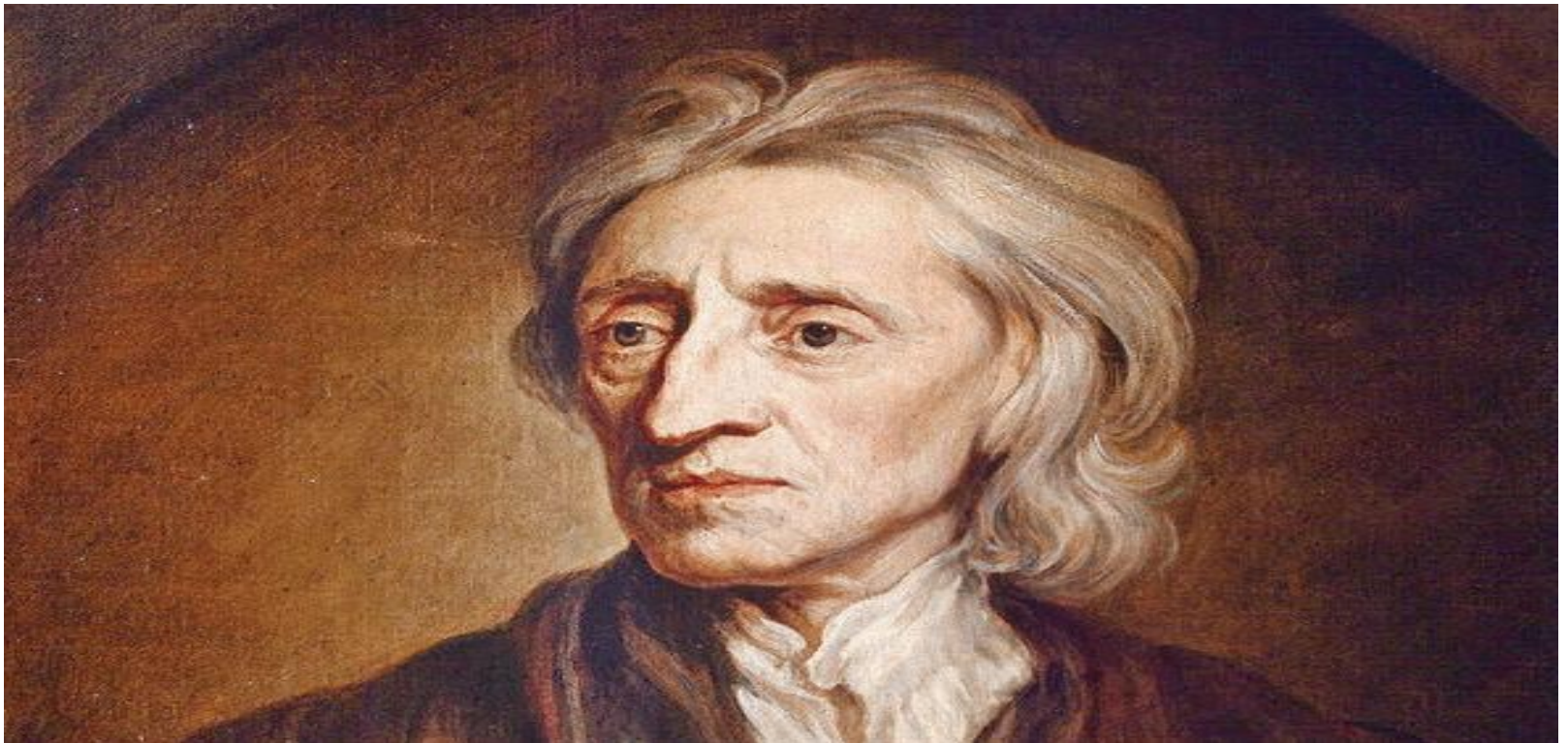
Αν όλοι ίσοι και
ελεύθεροι, γιατί
κυβερνά μόνο μια
μικρή ομάδα;

Αν υπάρχουν
φυσικά δικαιώματα,
πώς στηρίζεται η
εξουσία;

Στην αρχή της
συναίνεσης

Locke & Φυσικά δικαιώματα I

Ανθρώπινα δικαιώματα: Εμφανίζονται τον 17ο αιώνα ως φυσικά δικαιώματα στη θεωρία του John Locke.

Γιατί εγκαταλείπει το άτομο τη φυσική κατάσταση για τον John Locke;

Για να αποφύγουν τρεις βασικές ελλείψεις:

- Έλλειψη καθιερωμένου και γνωστού νόμου, και κοινού μέτρου για την επίλυση των αντιπαραθέσεων.
- Ανάγκη για έναν γνωστό και αδιάβλητο δικαστή.
- Έλλειψη δύναμης να στηρίξει και να εκτελεστεί σωστά μια ποινή όταν είναι σωστή.

Locke & Φυσικά δικαιώματα III

Θεωρίες φυσικών δικαιωμάτων: Εναντίον των ισχυρισμών περί «φυσικής ιεραρχίας».

- Ο **Locke** είναι αντίθετος με το «θεϊκό δικαίωμα των βασιλιάδων», υπερασπίζοντας τη «φυσική ισότητα».
- **Όλα τα άτομα** είναι **ίσα** ως δημιουργήματα του Θεού.
- Η φύση είναι θεϊκό δημιούργημα και τα φυσικά δικαιώματα θεμελιώνονται στο θεϊκό δίκαιο.
- Στον **Hobbes**, τα φυσικά δικαιώματα συνδέονται με το **κοινωνικό συμβόλαιο** – δλδ τη συμφωνία των ατόμων να εγκαθιδρύσουν θεσμούς για την προστασία της ζωής και δικαιωμάτων τους.

Θεωρίες φυσικού δικαίου Τζων Λοκ (1632-1704). 17ος αι.

Το **δικαίωμα στην ιδιοκτησία** αποτελεί **φυσικό δικαίωμα**. Στην Δεύτερη Πραγματεία, Λοκιανά **βασικά δικαιώματα** που αποδίδονται στον άνθρωπο από τον **φυσικό νόμο**:

- **δικαίωμα στην ζωή (και την υγεία),**
- **δικαίωμα στην ελευθερία**
- **δικαίωμα στην περιουσία (ιδιοκτησία)**

Τα δικαιώματα αυτά πηγάζουν από το γεγονός ότι **όλοι είναι ίσοι και ανεξάρτητοι**, και θεσπίζονται, εκτός από δικαιώματα, και αντίστοιχα καθήκοντα.

Τζων Λοκ 17ος αι.

Όρια στην ιδιοποίηση ιδιοκτησίας

Υπαρξη **φυσικών δικαιωμάτων** που προκύπτουν από τον Λόγο (και την θεϊκή βούληση). **Δικαίωμα στην ιδιοκτησία πηγάζει από την ισότητα.** Όλοι έχουν **δικαίωμα στην ιδιοκτησία** επειδή **όλοι είναι ίσοι και ανεξάρτητοι.**

Λοκιανά Όρια στην ιδιοποίηση ιδιοκτησίας, σωρευτικά:

1 **Όριο επάρκειας των πόρων.** Αφορά στην **σπάνη των πόρων.** Χρέος του υποκειμένου είναι να ιδιοποιηθεί τόση γη ώστε το αντίστοιχο **διαθέσιμο κομμάτι γης θα είναι ποσοτικά και ποιοτικά επαρκές για τους υπόλοιπους.**

2 **Κριτήριο της μη-φθοράς των ιδιοποιηθέντων αγαθών.** Άμεσα συνυφασμένο με την **δυνατότητα χρήσης τους,** /άρα όρια στη συσσώρευση αγαθών και στον άκρατο πλουτισμό.

3 Η μη-φθορά συνδέεται με το τρίτο κριτήριο περιορισμού που είναι η **απόλαυση.**

4 Φυσικές δυνάμεις που διαθέτει καθένας και που τον καθιστούν ικανό να εργαστεί ή με άλλα λόγια στην **«έκταση της ανθρώπινης εργασίας».**

Σύγκριση Thomas Hobbes και John Locke

Πηγή:

Loughlin, Martin. *Sword and Scales: An Examination of the Relationship between Law and Politics*. Oxford – Portland Oregon: Hart publishing, 2000, σσ 161-165, 174-175, 183-188, 197-213.

Κοινωνικό Συμβόλαιο

Thomas Hobbes και John Locke

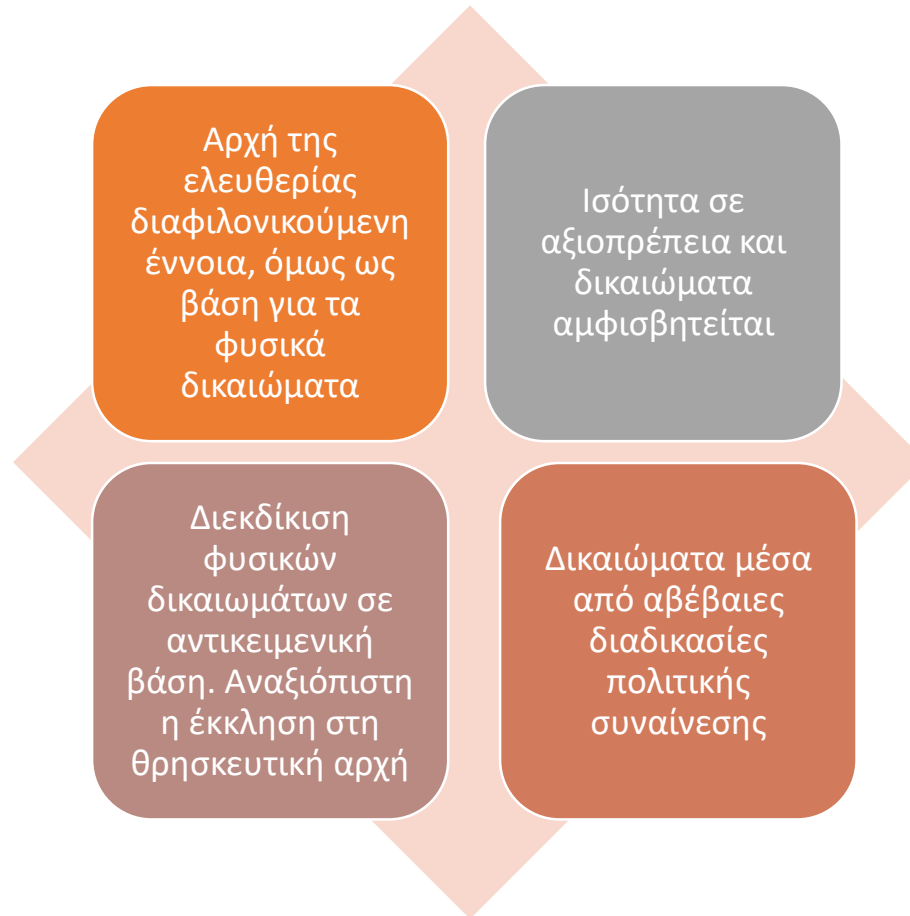
Thomas Hobbes	John Locke
Ερμηνεύει της εγκυρότητα της πολιτικής εξουσίας . Η σύμβαση χρησιμοποιείται μεταφορικά για να καθιερώσει την εξουσία.	Επιβάλλει όρια στην πολιτική εξουσία . Η σύμβαση χρησιμοποιείται μεταφορικά για να περιορίσει την εξουσία του ηγεμόνα.
Πρωταρχική απειλή ο πόλεμος μεταξύ των εγωιστικών υποκειμένων.	Πρωταρχική απειλή είναι η πείνα .
Η κυβέρνηση στηρίζεται σε « σύμβαση πλήρους εκχώρησης δικαιωμάτων ».	Η κυβέρνηση στηρίζεται σε μία « σύμβαση εξουσιοδότησης ».
Σκοπός της συνύπαρξης σε κοινότητες και της εγκαθίδρυσης κυβέρνησης είναι η σωματική ασφάλεια .	Σκοπός της συνύπαρξης σε κοινότητες και της εγκαθίδρυσης κυβέρνησης είναι η διατήρηση της ιδιοκτησίας . Φυσικό δικαίωμα στην ιδιοποίηση μέσω της εργασίας. Φυσικό δικαίωμα στα μέσα συντήρησης. Ιδιοποίηση καρπών γης χωρίς τη συναίνεση των άλλων. Η ιδιοκτησία προκύπτει μέσω της εργασίας και προϋπάρχει της πολιτικής εξουσίας.

Κοινωνικό Συμβόλαιο

Thomas Hobbes και John Locke

Thomas Hobbes	John Locke
Η κυβέρνηση εκφράζει τη φύση της σχέσης μεταξύ κυβερνητών και κυβερνώντων, που είναι ουσιαστικά πολιτική σχέση .	Η κυβέρνηση, είναι μια σχέση μεταξύ κυβερνώντων και ελεύθερων πολιτών .
Στη φυσική κατάσταση επικρατεί ένας διαρκής πόλεμος όλων εναντίον όλων.	Τα άτομα στη φυσική κατάσταση βρίσκονται σε μια σχετικά ήρεμη κατάσταση . Στη «φυσική κατάσταση» το «δίκαιο» υπάρχει στο νόμο της φύσης. Ο φυσικός νόμος, νοούμενος ως έκφραση του θελήματος του Θεού, καθοδηγεί τα άτομα στη φυσική τους κατάσταση, παρέχοντας τη βάση για την κοινωνική τάξη στη φυσική κατάσταση.
Τα άτομα από τη φύση τους εγωιστικά υποκείμενα .	Τα άτομα «γεννιούνται ελεύθερα, όπως γεννιούνται και λογικά». Άρα, φυσική ελευθερία λόγω του ορθολογισμού .
Η απόλυτη ελευθερία οδηγεί σε διαρκή πόλεμο λόγω της εγωιστικής φύσης του ατόμου.	Η απόλυτη ελευθερία δεν έχει νόημα διότι « όπου δεν υπάρχει νόμος, δεν υπάρχει ελευθερία ». Μετάβαση από το άγραφο δίκαιο, στην εγκαθίδρυση ενός αδιάβλητου δικαστή για να πειστούν όσοι δεν ακολουθούν ή παρερμηνεύουν το φυσικό δίκαιο.

Αμφισβήτηση της έννοιας των φυσικών δικαιώματων (Loughlin 2000, σ 202)

Πού χρησιμεύουν οι θεωρίες κοινωνικού συμβολαίου;

Πηγή:

Loughlin, Martin. *Sword and Scales: An Examination of the Relationship between Law and Politics*. Oxford – Portland Oregon: Hart publishing, 2000, σσ 161-165, 174-175, 183-188, 197-213.

Κοινωνικό συμβόλαιο ως σημαντικό εργαλείο στη σύγχρονη πολιτική σκέψη

- Η πολιτική εξουσία βασίζεται στη συμφωνία ελεύθερων και ίσων ατόμων.
- Συνδέεται με τις αξίες της ελευθερίας και της ισότητας.
- **Αφαιρεί τον μυστικιστικισμό** που περιβάλλει την πολιτική εξουσία.
- Το κράτος και η πολιτική εξουσία ως **ανθρώπινες κατασκευές** που **σχεδιάστηκαν** για συγκεκριμένους σκοπούς.
- Το κοινωνικό συμβόλαιο είναι **και νομική έννοια**.

Σχέση Πολιτικής κ Δικαίου μέσω του Κοινωνικού Συμβολαίου Thomas Hobbes και John Locke

Thomas Hobbes	John Locke
Καθιερώνει πολιτική σχέση μεταξύ κυβερνητών και κυβερνώντων.	Η σχέση μεταξύ άρχοντα και λαού είναι πολιτική σχέση εμπιστοσύνης . Η ιδέα της εμπιστοσύνης διασφαλίζει την κυριαρχία του λαού , περιορισμένη διακυβέρνηση και ευθύνη των κυβερνητών έναντι των κυβερνωμένων.
Πολιτικές υποθέσεις του κράτους και όχι επίσημοι κανόνες δικαίου.	Αποφεύγει τη χρήση του όρου «συμβόλαιο» και προτιμά όρους όπως « συμφωνία » (compact) ή « συμφωνητικό » (agreement). Αποφεύγει να υποδείξει ότι η πολιτική τάξη ήταν νομικό και όχι πολιτικό γεγονός .
Ο Hobbes είναι αντίθετος σε οποιαδήποτε διαίρεση της κυρίαρχης εξουσίας .	Η ανάγκη για κατανομή της κρατικής εξουσίας δεν είναι τυπικός νομικός διαχωρισμός, αλλά αναπτύσσεται μέσα από την εξέλιξη της εμπιστοσύνης .

Ενάντια στα Φυσικά Δικαιώματα

- Ο David Hume, στα τέλη 18^{ου} αι.: Ασκεί κριτική στα φυσικά δικαιώματα του Locke.
- Ο Jeremy Bentham: Ασκεί κριτική εναντίον της Γαλλικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του 1789. Τα «φυσικά δικαιώματα είναι ρητορικές ανοησίες, ανοησίες πάνω σε ξυλοπόδαρα».
- Για τον νομικό θετικιστή Bentham: το «δικαίωμα» πρέπει να αφορά πάντα «νομικά δικαιώματα»
- Η άνοδος του ωφελιμισμού των 19^ο αι. επισκίασε τις συζητήσεις περί φυσικών δικαιωμάτων.

Φυσικά Δικαιώματα και Σύγχρονη Φιλοσοφία I

Δύο κύρια ρεύματα της θεωρίας των φυσικών δικαιωμάτων στη σύγχρονη φιλοσοφία: Nozick, Dworkin.

- **Robert Nozick:** Υιοθετεί έννοια φυσικών δικαιωμάτων του John Locke. Επιχειρήματα δικαιωμάτων συνεπάγονται το «ελάχιστο κράτος». Νοζικιανά δικαιώματα ως ηθικοί πλευρικοί περιορισμοί. «Ελάχιστο κράτος» ως «κράτος νυχτοφύλακας». Άρα: υπέρ αρνητικής ή θετικής ελευθερίας; Το κράτος έχει κυρίως αρνητικές ή θετικές υποχρεώσεις;

Φυσικά Δικαιώματα και Σύγχρονη Φιλοσοφία II

Δύο κύρια ρεύματα της θεωρίας των φυσικών δικαιωμάτων στη σύγχρονη φιλοσοφία: Nozick, Dworkin.

- **Ronald Dworkin:** Φυσικά δικαιώματα όχι μεταφυσικά. Δεν στηρίζονται σε υποθετικό κοινωνικό συμβόλαιο. Ύπαρξη φυσικών δικαιωμάτων ως ανεξάρτητα θεμέλια κριτικής του θετικού δικαίου και του κοινωνικού εθίμου. Τα θεμέλια των «φυσικών δικαιωμάτων» του βρίσκονται σε «πεποιθήσεις δικαιοσύνης» οι οποίες διατηρούνται όχι επειδή έχουν ανακαλυφθεί από άλλες πεποιθήσεις αλλά επειδή «αυτά φαίνονται σωστά». Το κράτος δρα για τη μείωση ανισοτήτων. Άρα, θετικά ή αρνητικά δικαιώματα;

Εγγραφή φυσικών δικαιωμάτων στο θετικό δίκαιο

Πηγή:

Loughlin, Martin. *Sword and Scales: An Examination of the Relationship between Law and Politics*. Oxford – Portland Oregon: Hart publishing, 2000, σσ 161-165, 174-175, 183-188, 197-213.

Εγγραφή δικαιωμάτων στο θετικό δίκαιο I

Διακήρυξη των
Δικαιωμάτων της Βιρτζίνια
το 1776

«Όλοι οι άνθρωποι είναι
από τη φύση τους
ελεύθεροι και ανεξάρτητοι,
και έχουν ορισμένα **έμφυτα**
δικαιώματα, από τα οποία,
όταν εισέρχονται σε μια
κατάσταση κοινωνίας, δεν
μπορούν με καμία
συμφωνία να απαλλαγούν
από αυτά ή να τα
στερήσουν από τους
απογόνους τους»

Διακήρυξη Δικαιωμάτων του 1793

Εγγραφή δικαιωμάτων στο θετικό δίκαιο II

Διακήρυξη των
Δικαιωμάτων του
Ανθρώπου και του
Πολίτη το 1793

(Γαλλική
επανάσταση το
1789)

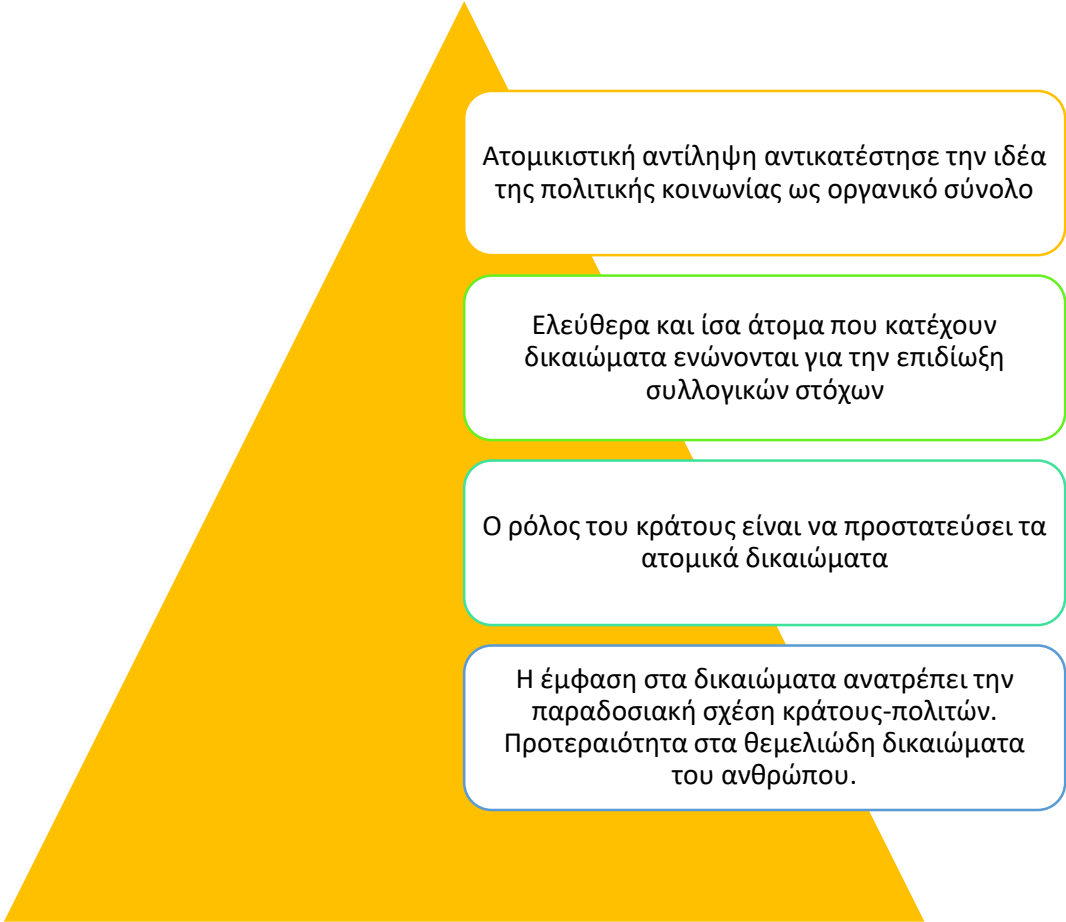
«Ο σκοπός όλων
των πολιτικών
ενώσεων είναι η
διατήρηση των
**φυσικών και
απαράγραπτων
δικαιωμάτων** του
ανθρώπου»

Εγγραφή δικαιωμάτων στο θετικό δίκαιο II

Οικουμενική
Διακήρυξη
Ανθρωπίνων
Δικαιωμάτων
το 1948

«Όλοι οι άνθρωποι
γεννιούνται
ελεύθεροι και ίσοι σε
αξιοπρέπεια και
δικαιώματα» (Αρ. 1,
Οικουμενικής
Διακήρυξης)

Η επίδραση της κατοχύρωσης θεμελιωδών δικαιωμάτων

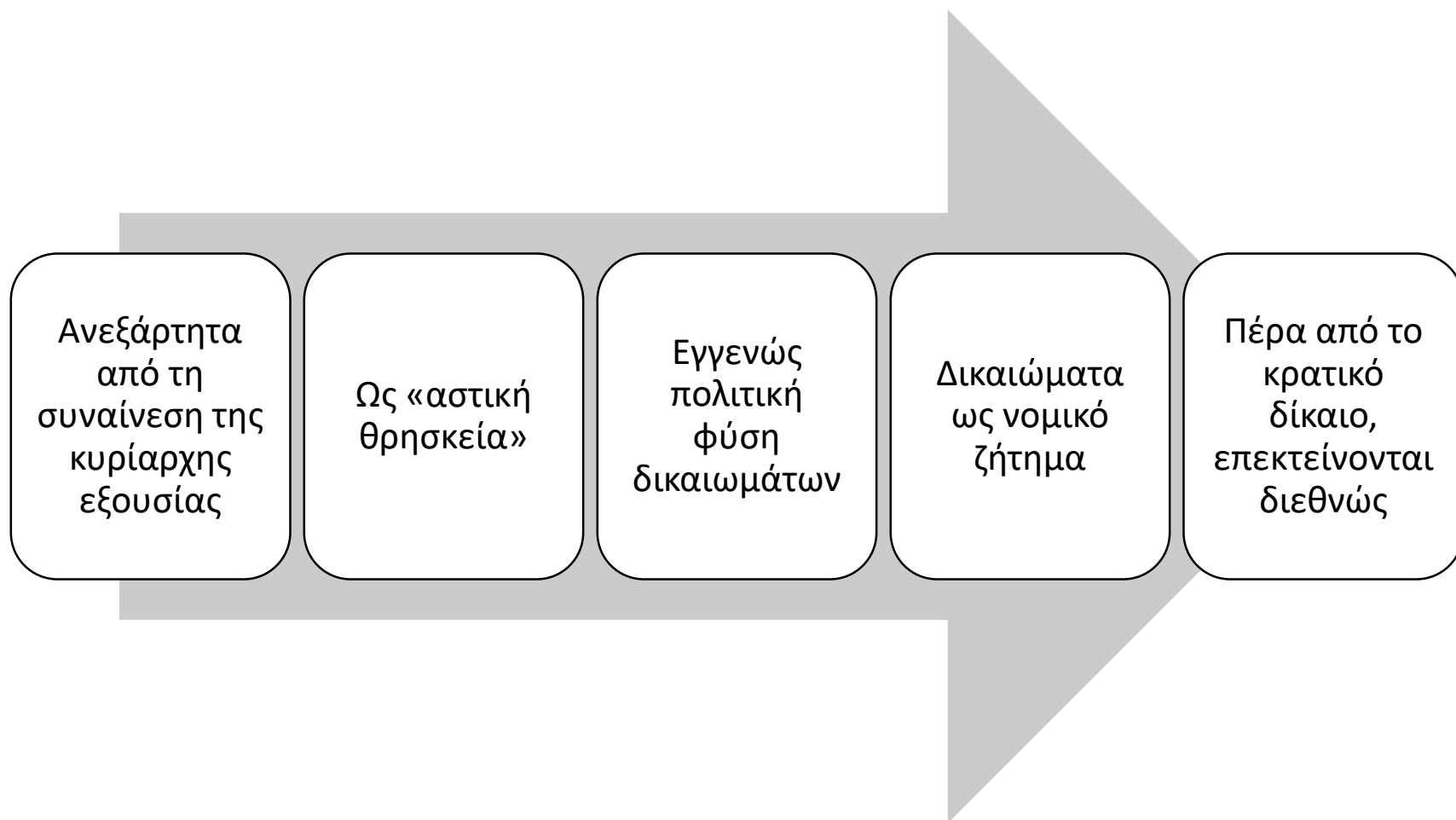
Ατομικιστική αντίληψη αντικατέστησε την ιδέα της πολιτικής κοινωνίας ως οργανικό σύνολο

Ελεύθερα και ίσα άτομα που κατέχουν δικαιώματα ενώνονται για την επιδίωξη συλλογικών στόχων

Ο ρόλος του κράτους είναι να προστατεύσει τα ατομικά δικαιώματα

Η έμφαση στα δικαιώματα ανατρέπει την παραδοσιακή σχέση κράτους-πολιτών. Προτεραιότητα στα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου.

Πώς λειτουργούν τα δικαιώματα σε σχέση με το δίκαιο και την πολιτική

Ηθική, Δίκαιο, Πολιτική

Ηθική

- Φυσικό δίκαιο
- Φυσικά δικαιώματα

Δίκαιο

- Θετικό δίκαιο
- Θετικά δικαιώματα

Πολιτική

- Το κίνημα για τα δικαιώματα οδηγεί στη νομιμοποίηση της πολιτικής
- Κατοχύρωση δικαιωμάτων από τη νομοθετική εξουσία και προστασία τους από τα δικαστήρια

Ευχαριστώ!